

Szemle

A környezeti problémák iránti érzékenyítés a köznevelésben

„Vállaljuk, hogy örökségünket, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”

A bolygónkon jelentkező globális környezeti problémák és világjelenségek egyértelműen indokolják, hogy kiemelten foglalkozzunk környezetünkkel. Most, a 21. század elején elengedhetetlen, hogy új környezeti szemlélettel rendelkezünk, s az élet minden területén érvényesüljön a – mindenki számára jobb életet biztosító, de a környezeti károkat is minimálisra csökkentő – fenntarthatóság elve. Ennek a szemléletnek a kialakításában meghatározó szerepünk van nekünk, a jövő generációját nevelő pedagógusoknak. Ahhoz, hogy a felnövekvő ifjúság képes legyen a fenntartható fejlődés megvalósítására, olyan interaktív, képességfejlesztő pedagógiai módszerekkel kell nevelnünk és oktatnunk, hogy valóban cselekvőképes, környezettudatos polgárokká váljanak.

Szent-Györgyi Albert (1971, 64. o.) a következőt írta *Tizenöt perc zéróig* című cikkében: „Korunk emberisége elérte a maximális bizonytalanság állapotát és azt a biológiai abszurditást, hogy a természet által évmilliók alatt létrehozott élet (ember) önmaga elpusztítására törekszik.”

A Nobel-díjas magyar kutató pesszimista megállapítása sajnos igaz. Elengedhetetlen a társadalom egészének olyan irányú fejlesztése, amelyben a jelenleginél hatékonyabban épül be az egyes emberek világképébe a környezet- és természetvédelem kérdésköre, benne a klímaváltozással és annak hatásaival kapcsolatos ismeretek, információk. E világkép kialakítását az oktatás és nevelés folyamatában kell megalapoznunk. Különösen fontos szerep jut ebben a folyamatban a köznevelés rendszerének, amelyben számos lehetőség kínálkozik arra, hogy megtanuljunk, hogyan tudunk kölcsönösen hasznos kapcsolatban élni környezetünkkel.

Tudni kell azt, hogy a megindult negatív folyamatok megfelelő tudás birtokában, megalapozott környezetvédelmi világkép elsajátításával megállíthatók, lelassíthatók. Nem elég azonban védekezni a már bekövetkezett bajok ellen, hanem mindent meg kell tenni, hogy a további problémákat megelőzzük. Ennek megtanításában, a megfelelő szemlélet kialakításában óriási feladat hárul a pedagógusokra. A szemléletformálás kétségtelenül nehéz feladat, különösen akkor, ha a társadalom egészére irányul. A társadalmon belül kiemelkedően fontos szerepet kell tulajdonítanunk a felnövekvő nemzedékek természet- és környezetvédelmi világképének alakulására, alakítására. Az iskolának ezen területen is megkérdőjelezhetetlen szerepe van.

A környezeti nevelés célja tehát a szemlélet- és magatartásformálás. E cél elérése pedig pedagógiai feladat, a köznevelés része. A környezet- és természetvédelem az iskolában elsősorban nevelési feladatot jelent, amely a tanítási órákra és a tanórán kívüli nevelési alkalmakra egyaránt kiterjed. A környezeti nevelés egy olyan szemléletmód szükségyszerű létrejöttét jelenti, amely az iskolában folyó munka egészére hat, s minden nevelési területtel kölcsönhatásban van. Ezen helyzet abból következik, hogy a környezet- és természetvédelem ma még nem alkot önálló tantárgyat az oktatásban. Az ehhez

kapcsolódó feladatok, valamint ismeretek és tevékenységek az egyes tantárgyakhoz kapcsolódó, latens nevelési feladatok alkotják. A környezet- és természetvédelmi célok elérése tehát a gyakorlatban többirányú tevékenységet igényel: (a) teljesíteni kell a tantervekben előírt feladatokat; (b) fel kell tární és ki kell aknázni a tantervekben, illetve a tantervek közötti látens nevelési lehetőségeket.

A fenti lehetőségek azonban még mindig nem elegendőek, hiszen a környezet- és természetvédelem interdiszciplináris jellege miatt az ismeretek nem alkotnak egymásra épülő rendszert – hiszen szétszórtan jelennek meg az egyes műveltségterületek és tantárgyak között. Az egyes tantárgyak az alapvető ismeretek jórészt tartalmazzák, lehetővé teszik a különböző ilyen témájú problémák, kérdések felvetését, alapfogalmak tisztázását, de a szintézist sajnos egyik sem vállalja magára. Pedig megkerülhetetlen lenne az ismeretek rendszerezése és integrálása a korszerű környezeti világnépek kialakítása érdekében. Ezen feladatok megoldását segítik elő azok a tanórán kívüli szervezeti formák, amelyek ezzel a kérdéskörrel foglalkoznak. Ilyen lehetőségek, amelyek segítik a tanulók szemlélet- és magatartásformálását: (a) nem hagyományos tanórai keretben megvalósuló környezeti nevelés (tanulmányi kirándulás, erdei iskola, terepgyakorlat); (b) tanórán kívüli környezeti nevelés (napközi, tanulószoba, természetjáró szakkör, nyári tábor, iskolai átfogó környezetvédelmi programok, projektek, akciók, iskolai biokert, komposztálás, művészeti csoportok, ünnepek).

Ezek a tanórán kívüli szervezeti formák fokozott jelentőséggel bírnak. Egyelőre ezek a lehetőségek tudják azokat a tevékenységi formákat, gyakorlatokat, ismereteket nyújtani, amelyek a helyes viselkedési szokások, magatartásformák kialakulásához elengedhetetlenek.

A környezeti nevelés alapelvei

„A környezeti nevelés olyan értékek felismerésének és olyan fogalmak meghatározásának folyamata, amelyek segítenek az ember és kultúrája, valamint az őt körülvevő biofizikai környezet sokrétű kapcsolatának megértésében és az értékeléséhez szükséges készségek és hozzáállás kifejlesztésében. A környezeti nevelés hatást gyakorol a környezet minőségét érintő döntéshozatalra, személyiségformálásra és egy széles értelemben vett viselkedésmód kialakítására.” (Lükő, 2003, 119. o.)

A környezeti nevelés célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése. A természet – s benne az emberi társadalom – harmóniájának megőrzését, fenntartását célozza. A környezeti nevelés tartalma kiszélesedett, a fenntarthatóságra, az emberiség jövőjének biztosítására irányul. Gondot kell fordítanunk arra, hogy a fiatalok a jövőben mindennapi életvitelükben képesek legyenek a számukra is érthető természeti, társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusokat kezelni, megoldani. Meg kell alapoznunk tanítványaink környezeti erkölcsét, társadalmi-természeti felelősségét. Így fontos a környezetért felelős közösségek kialakítása, valamint olyan tanulás-szervezési módszerek alkalmazása, amelyekben felerősítik és felértékelik az ebbe az irányba ható felelős együttműködést.

Míndez új tanítási-tanulási stratégiát igényel, amely figyelembe veszi az egyéni különbségeket, esélyt teremt minden gyermek számára a környezeti kultúra és az ezzel összefüggő kompetenciák elsajátításában. Egyre nagyobb hangsúly helyeződik az informális tanulás nyújtotta lehetőségekre.

A környezeti nevelés a pedagógiai gyakorlatban kiterjed a testi-lelki egészségnevelésre, a társas készségek fejlesztésére és a mentálhigiénés nevelésre is. A környezeti nevelés legfontosabb értéktartalmai hangsúlyosan erkölcsi-etikai irányultságúak, így ezen tartalmak is megkerülhetetlenül jelen vannak a nevelésben.

A környezeti ismeretek önmagukban nem elegendők. Olyan leendő felnőtteket kell nevelnünk, akik képesek e célok érdekében felelősen cselekedni, sőt hisznek is tevékenységük jelentőségében, sikerében.

A környezeti nevelés során felértékelődik a tantárgyak közötti integráció, a különböző tantárgyak ismeretkészletét összekapcsoló, harmonizáló pedagógiai törekvés. Ezzel összefüggésben nő az igény egy összefoglaló tantárgyra is, amelyben minden a környezettel kapcsolatos ismeret együttesen jelenhet meg.

A környezeti nevelés minden pedagógus és tantárgy feladata, ugyanakkor az egyes különálló tantárgyakba foglalt környezeti vonatkozású ismereteket egészzé kell építeni. A tantárgyak tartalmához illeszkedő, ám a hagyományos tanítási órákon kívüli iskolai nevelési helyzetekben, a nem hagyományos tanórai keretekben, valamint a tanórákon kívüli nevelés során szintén gondolnunk kell a környezeti vonatkozásokra, a környezeti nevelés lehetőségeire. Itt egyre hangsúlyosabb szerepet kell kapjon az informális tanulás.

Fontosak a délutáni foglalkozások, hiszen a tanulók szokásaik alakításának közvetlen nevelési lehetőségei tárulnak fel, az általános iskolai nevelésben helyet kell, hogy kapjanak a környezeti neveléssel kapcsolatos játékok, cselekvések.

Az iskolai tehetséggondozás terén is helyet találhatunk a környezeti nevelésnek, a környezet iránti attitűd formálásának. A környezetet érintő kérdések iránt legfőkényebb tanulók számára megrendezett versenyekre, vetélkedőkre történő egyéni és csoportos felkészülés/felkészítés is alkalmas erre (például Országos Komplex Tanulmányi Verseny, Édes Hazám). A szokásos tanítási helyzetektől eltérő tanulás olyan képességek fejlesztésének is kedvez, amelyek nem kerülnek előtérbe a hagyományos tanórákon.

Az iskolai környezeti nevelést erősítik a természet- és környezetvédő helyi közösségi akciók, közös környezetjavító programok. A környezeti nevelésnek megvannak tehát

az iskolán (az intézményes nevelésen) kívüli formái is: teret nyújthatnak közművelődési intézmények, múzeumok, növény- és állatkertek, a természet- és környezetvédő mozgalom civil szervezetei, csoportjai stb. A velük való együttműködés igen fontos az iskolai környezeti nevelés társadalmasítása szempontjából.

Önálló tantárgyakba foglalt környezeti vonatkozású ismereteket egészzé kell építeni. A tantárgyak tartalmához illeszkedő, ám a hagyományos tanítási órákon kívüli iskolai nevelési helyzetekben, a nem hagyományos tanórai keretekben, valamint a tanórákon kívüli nevelés során szintén gondolnunk kell a környezeti vonatkozásokra, a környezeti nevelés lehetőségeire. Itt egyre hangsúlyosabb szerepet kell kapjon az informális tanulás.

A környezeti nevelési célkitűzései

„Az iskolában folyó környezeti nevelés célja az, hogy a kisiskolások és a felsőbb osztályosok erőteljesebben szembesüljenek a természettel és a környezettel. Így sajátítják el a tanulók azt a tudást, tesznek szert arra a képességre és készségre, hogy a környezetet mindig figyelembe véve gondolkodjanak és cselekedjenek. Képessé kell válniuk arra, hogy döntéseik meghozatalánál későbbi életük során is mindig figyeljenek a természettel való gyöngéd bánásmódra.” (Lükő, 2003, 137. o.)

A helyi környezeti nevelési célok megfogalmazásához segítséget nyújtanak a *Nemzeti alaptanterv* Környezeti nevelés közös követelményében megfogalmazott elvárások. A nevelési célok azonban csak akkor képezhetik igazán az iskola minőségfejlesztő munkájának alapját, ha konkrétak, azaz a helyi sajátosságokat is figyelembe veszik. Az oktatási-nevelési intézményeknek ennek megfelelően több célkitűzést is szem előtt kell tartaniuk:

1. Rendszerszemlélet. A tanulókat képessé kell tenni arra, hogy a tanórán szerzett ismereteket össze tudják kapcsolni az élet valós ügyeivel, hogy önmaguk lássák meg a problémákat, azok összefüggéseit, és önmaguk keressék az arra adható válaszokat. Ennek során el kell jutni odáig, hogy a tanulók képesek legyenek megérteni a fejlődés és környezet kérdéseinek összefüggő rendszerét.
2. A létminőség választásához szükséges értékek. Környezetünk minősége, gazdagsága létminőségünknek egyik alapvető meghatározója, mégsem tükröződik ez automatikusan vissza gondolkodásunkban. Nehéz továbbá megértetni a létminőséghez szükséges nem anyagi jellegű dolgok életünkben betöltött szerepét a fiatalokkal.
3. A létminőséghez tartozó viselkedési normák és formák kialakítása. Nem elegendő a szemléleti alapok megteremtése, arra is szükség van, hogy közösen fedezzük fel, hogy mit is tehetünk egyéni életünkben.
4. A természet, az élet, a biológiai sokféleség jelentőségének megértése. Az ember a természet része, csak akkor van esélye a boldogulásra, ha együttműködik környezetével, és nem uralkodni akar felette, ami a természet törvényeinek megértését, az élet minden formájának elismerését feltételezi. Fel kell fedeztetni, hogy például biológiai sokféleség nélkül nincs emberi létezés sem.
5. A szerves (organikus) kultúra fontosságának megismertetése a fenntartható fejlődésben. Alapvető annak a belátása, hogy az ember történelme során nemcsak szembefordult környezetével, hanem számos esetben tudott azzal harmóniában is élni. E harmonikus együttélés eredményeként alakult ki a szerves (organikus) kultúra.

Törvényi háttér és jogi szabályozás

Magyarország Alaptörvényében a környezettudatos életmódot, környezeti nevelést érintő, ahhoz kapcsolódó paragrafusok is találhatóak:

1. Alapvetés, P) cikk: A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, s ezek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.
2. Szabadság és felelősség, XVI. cikkének első bekezdése: Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.
3. A XX. cikk első és második bekezdése: Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez, s az ehhez szükséges jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.
4. A XXI. cikk: Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. Kimondja, hogy aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségeit viselni. Elhelyezés céljából pedig tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.

A törvényben meghatározott feladatokat, elvárásokat – közös jövőnk érdekében – mindenkinek értenie kell, és tudatosan kell cselekednünk a kitűzött célok megvalósulásának érdekében.

Hazánkban 1998-ban, civil kezdeményezésre, 1 éves előkészítés után jelent meg a *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia* annak érdekében, hogy Magyarországon a környezeti tudatformálás eredményeképpen a természeti és emberi környezet állapotában tartós és megalapozott javulás következzen be. További célja volt, hogy nekünk, pedagógusoknak is legyen áttekintésünk a legfontosabb társadalmi jelenségek és a környezeti nevelés kapcsolatáról, javuljon a környezeti nevelők együttműködése, hatékonyabb legyen a munka, javuljon a társadalom egészének környezeti tudatossága és ennek nyomán a környezet állapota is.

A *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia* célja továbbá, hogy növelje a környezeti nevelés hatékonyságát és a környezeti nevelők felkészültségét Magyarországon, ugyanis csak így lehet elérni, hogy a természeti és emberi környezet állapotában tartós és megalapozott javulás következzen be.

A NAT és a környezeti nevelés

2012. május 16-án fogadták el az új *Nemzeti alaptantervet*, mely folyamatosan, lépcsőzetesen kerül bevezetésre 2013 szeptemberétől.

A NAT a következőket fogalmazza meg a környezeti neveléssel kapcsolatban:

„A felnövekvő nemzedék képes legyen felelős döntések meghozatalára, ismerje meg és értse meg a természeti jelenségeket, folyamatokat, tartsa értéknek és feladatnak a kultúra és az élővilág változatosságának megőrzését. Ismernie és becsülnie kell az életformák gazdag változatosságát a természetben és a kultúrában. Meg kell tanulnia, hogy az erőforrásokat tudatosan, takarékosan és felelősségteljesen, megújulási képességükre tekintettel használja. Cél, hogy a természet és a környezet ismeretén és szeretetén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás váljék meghatározóvá a tanulók számára. Az intézménynek fel kell készítenie őket a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességek és jogok gyakorlására. Törekedni kell arra, hogy a tanulók megismerjék azokat a folyamatokat, amelyek változásokat, válságokat idézhetnek elő, továbbá kapcsolódjanak be közvetlen és tágabb környezetük értékeinek, sokszínűségének megőrzésébe, gyarapításába.

Cél, hogy a környezeti nevelés során a tanulók váljanak érzékennyé környezetük állapota iránt. Legyenek képesek a környezet sajátosságainak, minőségi változásainak megismerésére és elemi szintű értékelésére; a környezet természeti és ember alkotta értékeinek felismerésére és megőrzésére; a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességek felismerésére és jogaik gyakorlására; alakuljon ki bennük bátorító, vonzó jövőkép, amely elősegíti a környezet iránti pozitív érzelmi viszonyulások megerősödését. A környezet ismeretén és személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás egyéni és közösségi szinten egyaránt legyen a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv. A környezeti nevelés során a tanulók ismerjék meg azokat a jelenlegi folyamatokat, amelyek következményeként bolygónkon környezeti válságjelenségek mutatkoznak. Konkrét hazai példákon ismerjék fel a társadalmi-gazdasági modernizáció pozitív és negatív környezeti következményeit. A tanulók kapcsolódjanak be közvetlen környezetük értékeinek megőrzésébe, gyarapításába. Életmódjukban a természet tisztelete, a felelősség, a környezeti károk megelőzésére törekvés váljon meghatározóvá. Szerezzenek személyes

tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén.” (NAT, 2013)

A NAT-ban megfogalmazott elvek, célok, fejlesztési feladatok és műveltségi tartalmak a képzési szakasz sajátosságai szerint több változatban is kimunkált dokumentumokban, a kerettantervekben öltöttek testet.

A környezeti neveléssel kapcsolatos tevékenységek a tanárképzésben

A Pannon Egyetem az 1990-es évek óta vesz részt a magyarországi pedagógusképzésben. Képzési palettáján a kezdetektől szerepel a környezettan-tanár szak, amely kezdetben csak a kémia tanári szakkal volt párosítható.

A 2000-es években, elfogadva a bolognai folyamat követelményeit az egyetem vezetése a környezettan-tanár MA szak indítását kérte. Az indoklásban leírta, hogy az MSc szakképzettség közvetlenül kapcsolódik az egyetemen 2006-ban elindított magas színvonalú alapképzéshez (környezettan BSc tanári szakirány). A szakképzettség oktatását mind fő (A), mind pedig másodikként (B) megszerezhető szakként jelezte indítani (az intézmény akkreditált BSc képzésének megfelelően) (Csizmadia és Gyenes, 2013).

A környezettan szakképzettséget szerzett tanárok képesek közreműködni a környezeti tantárgyak, illetve a természetvédelmi/ környezetvédelmi oktatás előkészítésében, szervezésében, oktatási segédanyagok készítésében és oktatásában. Alkalmassak arra, hogy a környezeti tantárgy csoport tárgyait (például Természetismeret, Ember és Környezete, Környezetvédelem, Konzervációbiológia) tanítsák különböző iskola típusokban az 5–12. osztályok tanulóinak és irányítsák a környezeti nevelés tantermi oktatását illetve iskolán kívüli formáit (erdőpedagógia, zoopedagógia, terepgyakorlatok szervezése, Jeles napok rendezvényeinek tervezése, lebonyolítása, öko-iskolai program elkészítése) (Csizmadia és Gyenes, 2013).

Az osztott tanárképzést felváltandó 2013 szeptemberétől a középiskolából újonnan érkező fiatalok már egy új, osztatlan tanárképzésre jelentkezhetnek, amelyben a Pannon Egyetem már az első évben is kínálta a természetismeret-környezettan tanári szakot szakpáros képzésben.

A környezettan-tanári képzés mellett a szak vezetői fontosnak tartották, hogy a környezeti nevelés hatékonyabbá tétele érdekében minden tanár szakos hallgató számára meghirdessék a Környezetpedagógia kurzust. A kezdeményezés sikerrel járt, hiszen nap-pali és levelező képzésben egyaránt számos hallgató veszi fel minden félévben a választható szemináriumot, melyet a Limnológia Intézeti Tanszék gondoz. A kurzus hallgatói között éppúgy találunk magyartanárokat, angoltanárokat, drámapedagógia-tanárokat, mint környezettan-tanárokat.

Fontos megemlítenünk a veszprémi Kittenberger Kálmán Növény- és Vadaspark és a Pannon Egyetem között fennálló szerződés létrejöttét, amely számos további lehetőséget kínál a hallgatóknak. A környezettan szakos hallgatók mellett a Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar alapszakos hallgatói is lehetőséget kaptak arra, hogy hospitálások keretében szervezeten ismerkedjenek meg a Kittenberger Kálmán Növény- és Vadasparkban folyó környezetpedagógia tevékenységgel, különös tekintettel a Böbe Majom Tanodájában folyó oktató-nevelő munkával. Az őszi félévekben felkínált lehetőséggel minden alkalommal 15–20 bölcsészhallgató él.

Környezet-pedagógiai témák a tanári szakdolgozatokban

Természetesen a felkínált kurzusok mellett arra is lehetősége van a hallgatóknak, hogy tanári szakdolgozatukat a környezet-pedagógiához kapcsolódó témákban készítsék. A kezdeti érdektelenség után örömmel konstatáltuk, hogy egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik az ilyen jellegű témák iránt.

A már megvédett szakdolgozatok közül 11 foglalkozott a környezeti nevelést érintő kérdéssel (1. táblázat). Gyakran jelenik meg témaválasztásként a saját munkahely környezeti nevelésével kapcsolatos kutatás. Ilyen volt *A környezeti nevelés lehetőségei a székesfehérvári Tóvárosi Általános Iskola alsó tagozatán*, *A környezeti nevelés lehetséges szinterei a pápai Balla Róbert Téri Általános Iskola, Előkészítő Szakiskola és EgyMI-ben*, vagy a *Intézményi törekvések a tanulók környezettudatos magatartásának fejlesztése érdekében a gyömörei Gyűr Menti Települések Iskolatársulásában és a sokorópátkai Általános Iskolában című dolgozatok* (Balázs, 2012; Nagy, 2012; Szitáné, 2012). Ezekben az esetekben egyszerre jelenik meg az adott intézmény dokumentumainak elemzése és a diákok (esetleg pedagógusok) körében végzett kérdőíves felmérés.

Kedvelt téma továbbá az erdei iskolákkal kapcsolatos környezeti nevelési lehetőségek feltárása, elemzése a hallgatók körében. Ezen esetekben megvalósult erdei iskolai programok pozitív tapasztalatait mutatják be, illetve tesznek kísérletet a jobbitásra.

1. táblázat. *A környezeti nevelést érintő megvédett szakdolgozatok a Pannon Egyetemen*

<i>Szakdolgozó</i>	<i>Szakdolgozat címe</i>	<i>Témavezető</i>
Balázs Judit	<i>A környezeti nevelés lehetőségei a székesfehérvári Tóvárosi Általános Iskola alsó tagozatán</i>	Paksi László
Fenyvesi Gyöngyi Otília	<i>A környezeti nevelés az oktatási intézményekben</i>	Hubai Katalin
Galambos Szilvia	<i>Az erdei iskola szerepe a nevelési folyamatban</i>	Paksi László
Kotora Noémi	<i>Gyógypedagógiai lovaglás, lovas-kultúra oktatás és környezettudatos nevelés az iskolában, különös tekintettel a tanulási, beilleszkedési és magatartászavarral küzdő gyerekekre</i>	Hubai Katalin
Leskó Mária	<i>Két általános iskolai évfolyam környezettudatos attitűdjének vizsgálata</i>	Kovács Kata
Liszákné Bocskay Zsuzsanna	<i>Vissza a természetbe matematikaórán – Három hetet meghaladó projekt</i>	Kovács Kata
Nagy Rita	<i>A környezeti nevelés lehetséges szinterei a pápai Balla Róbert Téri Általános Iskola, Előkészítő Szakiskola és EgyMI-ben</i>	Paksi László
Némethné Kalocsai Andrea	<i>Óvodák környezeti nevelési programjának összehasonlítása</i>	Paksi László
Rideg Jánosné	<i>A környezeti nevelés lehetőségei az irodalom tanítása során</i>	Paksi László
Szitáné Egyházi Katalin	<i>Intézményi törekvések a tanulók környezettudatos magatartásának fejlesztése érdekében a gyömörei Gyűr Menti Települések Iskolatársulásában és a sokorópátkai Általános Iskolában</i>	Paksi László
Tóthné Zachár Gyöngyi	<i>A környezeti nevelés és a média kapcsolata</i>	Kovács Kata

Az *Óvodák környezeti nevelési programjának összehasonlítása* című dolgozat jól jelzi, hogy a környezettudatos magatartás kialakítása nem kezdhető elég korán. Szerencsés helyzetben vannak azok a gyerekek, akik Veszprém város valamelyik zöldóvodájában tölthetik mindennapjaikat. Igaz, a szakdolgozatban olvasható elemzés azt is jelzi, hogy sokszor csak papíron jelennek meg a célok és hangzatos szlogenek, a valóságban nem minden úgy történik, ahogy azt szeretnénk (vesd össze: *Némethné, 2012*).

Fontos témaválasztást jelez *A környezeti nevelés lehetőségei az irodalom tanítása során* című dolgozat szerzője arra tesz kísérletet, hogy felhívja a figyelmet a magyar irodalom tantárgy kereteiben megvalósítható környezeti nevelési lehetőségekre. Dolgozatában témakörönként tekinti át a lehetőségeket, amelyek a pedagógusok számára adtak, csak élni kell velük (*Rideg, 2013*).

2. táblázat. A környezeti nevelést érintő készülő szakdolgozatok a Pannon Egyetemen

Szakdolgozó	Szakdolgozat címe	Témavezető
Benis István	<i>A környezeti nevelésben alkalmazott oktatási szinterek, korszerű módszerek hatása a környezettudatos magatartás kialakítására</i>	Paksi László
dr. Bögölyné Róber Judit	<i>A környezetvédelem és a kémia tantárgy kapcsolata a 9–10. osztályban</i>	Hubai Katalin
dr. Varga Kálmánné	<i>A környezeti nevelés lehetséges szinterei</i>	Paksi László
Rausch Brigitta	<i>Erdei iskola mint a környezeti nevelés eszköze</i>	Hubai Katalin

A környezeti nevelést érintő témák iránti érdeklődés szerencsére megmaradt (2. táblázat). Jelenleg is több hallgató foglalkozik idevágó témákkal, melyek érdeklődésre tarthatnak számot, és kutatási eredményeik révén segíthetnek, hogy tudatosabb pedagógiai munkát végezzünk.

Fontos megemlíteni, hogy a környezettan-tanár szakos hallgatók mellett szép számmal választanak környezetpedagógiai témákat pedagógiatanár szakos hallgatóink is. Egyetlen esetben fordult elő, hogy magyartanár szakos jelölt kapcsolódott ehhez a témakörhöz (*A környezeti nevelés lehetőségei az irodalom tanítása során*).

Természetesen számos lehetőség kínálkozik a szakdolgozatot készítő hallgatók előtt, hogy megtalálják azt a témát, amely saját pedagógiai munkájukat összekapcsolja a környezettudatosság kérdéskörével. A Pannon Egyetemen ösztönözzük hallgatóinkat, hogy ezt az aktuális témát dolgozzák fel, közelítsék meg több oldalról, és ezáltal járuljanak hozzá a felnövekvő generációk magatartás- és szemléletformálásához.

Zárszó

„A huszonegyedik században a »modern« kor végén van valami új, valami példátlan. Ádám és Éva óta az emberiség történelme során először fordul elő, hogy az embernek hatalmában áll elpusztítani a földkerekség és az emberiség nagy, sőt akár túlnyomó részét.” (Tóth, 2011, 7. o.)

Napjainkban egyre többet hallunk a környezeti válságról. A válság pedig számos olyan tényezőt veszélyeztet, amitől a jövő generációjának léte függ. Az elmúlt évtizedekben az is világossá vált, hogy az emberiség környezetszennyező és energiapazarló életvitele hosszú távon ökológiai katasztrófához vezethet. A nem megújuló erőforrások rohamos fogyása, a globális felmelegedés, az ivóvízkészlet elszennyeződése, a keletkező hulladékok növekedése és feldolgozatlansága pedig arra figyelmeztetnek, hogy a környezettel

harmonikusabb szokásokat, környezetkímélőbb életvitelt és ennek megfelelő értékrendet kell kialakítanunk.

Megállapíthatjuk, hogy a megfelelő szemlélet és magatartás kialakításának, a szocializációnak a leghatékonyabb eszköze az oktatás, a nevelés, a személyiségfejlesztés, az attitűdformálás lehet. A gyermekek hatékony attitűdformálásához pedig a környezeti ügyekben elkötelezett pedagógusokra és ennek megfelelő iskolai szocializációra van szükség.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás A TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0064 azonosító számmal ellátott „Az éghajlatváltozásból eredő időjárási szélsőségek regionális hatásai és a kárenyhítés lehetőségei a következő évtizedekben” elnevezésű projekt, „Az éghajlatváltozással kapcsolatos

attitűd, mentalitás, történeti és kortárs alakzatok, A klímaváltozás okainak és következményeinek etikai szempontú vizsgálata és pedagógiai vonatkozásai” című alprojekt keretében zajlott.

Irodalomjegyzék

Balázs Judit (2012): *A környezeti nevelés lehetőségei a székesfehérvári Tóvárosi Általános Iskola alsó tagozatán*. Kézirat. Veszprém.

Csizmadia Károly és Gyenes Viktor (megjelenés alatt): *A nevelők nevelése: környezeti nevelés a környezettudományi és a tanárképzésben a Pannon Egyetemen*.

Kováts-Németh Mária (2010): *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*. Comenius Kft., Pécs.

Lükő István (2003): *Környezetpedagógia. Bevezetés a környezeti nevelés pedagógiai és társadalmi kérdéseibe*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Nagy Rita (2012): *A környezeti nevelés lehetséges színterei a pápai Balla Róbert Térségi Általános Iskola, Előkészítő Szakiskola és EgyMI-ben*. Kézirat. Veszprém.

Némethné Kalocsai Anita (2012): *Óvodák környezeti nevelési programjának összehasonlítása*. Kézirat. Veszprém.

Nemzeti alaptanterv. (2012) *Új Pedagógiai Szemle*, 1–3. sz.

Rideg Jánosné (2013): *A környezeti nevelés lehetőségei az irodalom tanítása során*. Kézirat. Veszprém.

Szent-Györgyi Albert (1971): Tizenöt perc zéróig. *Búvár*, 26. 1. sz. 64.

Szitáné Egyházi Katalin (2012): *Intézményi törekvések a tanulók környezettudatos magatartásának fejlesztése érdekében a gyömörei Gyűr Menti Települések Iskolatársulásában és a sokorópátkai Általános Iskolában*. Kézirat. Veszprém.

Tóth János (2011): Előszó. In: Kováts-Németh Mária (szerk.): *Együtt a környezetért*. Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr.

Paksi László

Pannon Egyetem, MFTK,
Tanárképző Központ